

Een volwassen verstand – ten geleide

De uitgeschreven preek, gehouden op 17 februari 1963 in de Willem de Zwijgerkerk te Amsterdam, hebben we als bezorgers opgenomen in *Verzameld Werk 14 (Mystiek en bevinding)*, terwijl ze in de delen 3 en 13 om uiteenlopende redenen ontbrak. Er is ook wel iets bijzonders mee, omdat het hoofdstuk 1 Korinthe 14, waaruit de tekst is genomen, al bij Zwingli (*Von dem Predigtamt*, 1525), en dan ook hier bij Miskotte, handelt over *het preken zelf* – waarbij Zwingli de ‘vreemde talen’ in dat hoofdstuk (vgl. vs. 21) uitlegt als de grondtalen van de Schrift, die eerst gelezen moeten worden voordat de ‘profeten’ tot uitleg kunnen overgaan. Dat doet Miskotte niet: ‘spreken in tongen’ is voor hem een spreken in extase. Naar de in de jaren zestig nieuw opkomende Pinksterbeweging verwijst hij niet, maar vanuit zijn hier geboden benadering moet een ontmoeting met haar wel verrassingen kunnen opleveren.

Aanvankelijk beweegt het betoog zich heen en weer. De Verlichting heeft een koude en een hardvochtigheid over de wereld gebracht: het verstand kwam onder het beslag van het moderne natuurbesef te staan en een gloed van innigheid doofde. Daarop te reageren met de verdediging van het geloof als óók een wetenschap, en wel een bovennatuurlijke, was fout. Maar inmiddels is de reactie in de kerk vaak die van een overmaat aan gevoelsnoties en gevoelsemoties, van elke kennis ontdaan. Dat is een reactie van ‘kinderen in de boosheid’, zegt Miskotte met een toespeling op zijn preektekst (vs. 20). Om de ergernissen, waaraan juist in de aan deze zondag voorafgaande weken allerlei (voor ons – zie de voetnoten – niet altijd makkelijk traceerbare) articulaties zijn gegeven, tegemoet te treden, is het zaak eindelijk volwassen te worden, ‘kinderen in het verstand’ – maar dan in andere zin dan de Verlichting dat opvatte.

De apostel werkt met een tweeslag. Eerst is er de verrukking, de *mystique sauvage*, dada, razernij, de overdrijving waar de verlichters zo bang voor waren. Hij spreekt erover bij zichzelf, ietwat versluierd (2 Kor. 12: ‘Ik ken een mens... tot in de derde hemel opgenomen’). En wat anders is dit dan het verrukt-zijn van het evangelie zelf, de vreemde vrijspraak, het rechtvaardig zijn voor God, de vergeving voor eeuwig: wie zou daarom niet razen, verrukt zijn, een en al zang en gebed? Maar dan het tweede: er is het gebed in de geest, de pinkstergeest, én het gebed met het verstand, en zo is het met de lofzang (vs. 15). Het is zaak niet in de staat van hoogste verrukking te blijven, want Gods Geest moet in het verstand ingaan. Dat wat in de bevinding bedoeld is, moet verstaanbaar worden, ja, moet een verstandhouding met de naaste aangaan. En dan gaat het niet om het universele verstand van de verlichters, maar om dat verstand dat beantwoordt aan dat wat in deze wereld gezegd moet worden, opdat de mensen vrede en vrijheid en vreugde vinden. En precies dat is de preek! Afgekoelde extase, gestolde verrukking, maar daarin dan vooral ook: doorzichtige uitleg, theologisch doordachte hermeneuse, volwassen catechese, die toerust om ‘s werelds hoogst verlangen’ te ‘ontvangen’.

Ik vrees dat zeker mijn vroege preken wel het tweede zijn geweest, ‘uitleg’ (‘profetie’ in de termen van Paulus), maar veel minder het eerste (‘afgekoelde verrukking’). En eerlijk gezegd mis ik inmiddels als kerkganger vaak nogal eens glossolalie als veronderstelling van de doorzichtige uitleg, een gloed van geloofszekerheid die door de logische opbouw van de preek heen straalt. Aan het slot van zijn preek lijkt Miskotte voor een moment genoeg te

nemen met zo'n situatie, waarin 'de vervoeringen ons worden ontzegd'. Maar in zijn dankzegging blijft hij daarbij toch weer niet staan: 'Verwek ons heiligen die naar ons burgerlijk oordeel een beetje getikt zijn, geef ons een paar mensen vol van de glossolalie van de *daad*, die telkens weer grenzen overschrijdt; en maak ons volwassen in het verstand door Uw heldere zonneschijn'. En in het L.S. van *Om de waarheid te zeggen* (Kampen: Kok, 1971), de bundel opstellen waarin hij deze preek als een sleuteltekst publiceerde: 'Moge de Heilige Geest "die Héér is en levend maakt" ons tot vervoering brengen (in de geloofszekerheid) maar ook tot rede"'.

We namen de tekst, inclusief de annotaties, over uit deel 14 van het *Verzameld Werk* (Kampen: Kok, 2015), 302-314 en de gegevens over de kerkdienst uit M.J.G. van der Velden, *K.H. Miskotte als prediker. Een homiletisch onderzoek*, 's-Gravenhage: Boekencentrum, 1984, (121-128)121.

Liturgie: Votum en Groet; Schriftlezing: Spreuken 8:1.4.10-12.14-15.17; Psalm 119:40; Schriftlezing: Psalm 19:8-11.14-15; Gebed; Gezang 191 (1938); Prediking; Gezang 1:1 (1938) en 77:5 (1938); Gebed; Psalm 48:6 (1773); Zegen.